

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд напроф. д-р Красимира Славчева Алексова

на тема: „Дубитативът в съвременния български език“

за придобиване на научна степен „доктор на науките“

в професионално направление 2.1. Филология

(Български език – Съвременен български език)

от доц. д-р Марина Георгиева Джонова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

в качеството ѝ на член на научното жури

съгласно заповед № РД 38 – 425 от 15.07.2022 г. на Ректора на Софийския университет.

След като се запознах с материалите, представени по процедурата, мога да потвърдя, че те покриват минималните национални изисквания за придобиване на научна степен „доктор на науките“. В представените по конкурса дисертационен труд, автореферат и научни трудове не е установено плагиатство.

Дисертационният труд представлява първото цялостно изследване върху дубитатива в българския език. Представеният за рецензиране текст е с общ обем 387 страници и се състои от: увод, четири глави, заключение, справка за научните приноси и библиография. Изводите в текста се основават на богат емпиричен материал от корпусни данни, така и от интернет източници и собствени записи, което е обусловено от целите на дисертационния труд, които включват пълното представяне на реалните форми и употреби на дубитатива и изследването им от гледна точка на граматиката, типологията и прагматиката.

В първа глава на дисертационния труд се разглеждат основни мнения за семантичния инвариант на евиденциалността и се коментират различни типологични класификации на евиденциалните системи (Хаан, Уилет, Айхенвалд, Плунгян и др.) въз основа на релевантни семантични признаци, като се търси мястото на българската евиденциална система в тези класификации, както и на дубитатива като член на българската евиденциална система. Макар в българската лингвистика отдавна да се споменава наличието на дубитативни форми, изследването е приносно с представянето на евиденциалните форми в българския в контекста на типологичните модели, както и на дубитатива като един от евиденциалите. Въз основа на направения преглед се представя и схема, която представя мястото на евиденциалността и в частност на дубитатива в рамките на епистемичната модалност.

Във втора глава на дисертационния труд се изяснява семантиката на дубитатива по отношение на изразяването на недоверие и съмнение. За семантиката на дубитатива е

характерно изразяването на оценка от страна на говорещия. Свързани с изразяването на оценка са емотивността (раздразнение, гняв, ярост, страдание, отвращение и др.) и експресивността на изказването. Дисертационният труд е приносен с изясняването на семантиката на дубитатива и класифицирането на емпиричния материал спрямо нюансите в изразяваната оценка (несъгласие, съмнение в достоверността на предаваното чуждо изказване, резервираност към неговата надеждност), възможностите за изразяване на експресивност и емоционална реакция. Смятам, че за първи път се прави толкова подробен анализ на семантиката на дубитатива и на прагматичната ситуация въз основа на богат емпиричен материал. Важен е изводът, че „в континуума от емоционално-експресивни употреби на дубитатива в единия край се позиционира слабото колебание, подозрението, неекспресивното съмнение, а в другия край – възмущението, гневното изобличение, ироничното или саркастичното отхвърляне на достоверността. Обединяващото между изброените употреби е видът епистемична оценка на говорещия за достоверността/надеждността на опосредстваната информация“. Въз основа на анализа на емпиричните данни, авторката посочва, че в българския език дубитативът изразява резервираност, съмнение, недоверие към информацията в чуждо първично изказване, а не съмнение въобще и прави заключение за мястото на дубитатива в типологичен план като евиденциална субкатегория. Представа се и мястото на дубитатива като евиденциална субкатегория в рамките на евиденциалната система в българския език.

Важна за авторката е и перцепцията на степените на достоверност, изразявани с евиденциални форми в българския език и според мен проведенният експеримент, както и анализът на данните са приносни по отношение на представянето на актуалната езикова ситуация.

Изборът на авторката да представи формалната парадигма на дубитатива в трета глава на своето изследване, е ясно мотивиран. Описанието на дадена форма като дубитативна не винаги е лесно при наличието, от една страна, на съвпадащи дубитативни и ренаративни форми и от друга страна, наличието на варианти при отрицателните дубитативни форми на следходните времена. Авторката посочва, че възприема дубитативните формални варианти като случай на дублетност, като дублетността се възприема като книжовноезикова вариантност. Чрез конкретни примери се удостоверява употребата на различните темпорални форми на дубитатива, като от базата данни проличава по-високата честота на дубитативното бъдеще време, а след това на дубитативния аорист и на дубитативния имперфект. От направените анализи става ясно и зависимостта на употребите от категорията лице.

Изчисляването на типологичните индекси е доказателство за трайния интерес на

авторката към статистическия подход към лингвистичните данни. Анализите са онагледени с таблици и представят модел за интердисциплинарен подход към езиковите явления. Наблюденията върху матричния модел на българския глагол, както и резултатите от изчислените 4 типологически индекса дават основание да се твърди, че при висока степен на композираност на формите на дадена част на речта е възможно да възникне тенденция за кондензация на формите или до стремеж за унификация на формите. Появата на множество композирани глаголни форми в развитието на българския език е свидетелство за увеличаване на индексът на композираност при глагола.

В четвърта глава на дисертационния труд Кр. Алексова представя и прагматичните аспекти на дубитатива, като разглежда отношението актуално изказване : субстратно изказване : възпроизведено изказване. Авторката коментира релацията цитирана реч : директно възпроизведена реч с дубитатив, като разглежда и непряката реч с дубитатив с акцент върху синтактичното оформяне на възпроизведеното и на актуалното изказване. Посочва се, че изказванията с дубитативни глаголни форми имат статуса на възпроизведена реч, в която актуалният говорещ/пишещ изразява различни степени на резервираност като вид субективна епистемична оценка към достоверността, надеждността на информацията в препредаваното изказване. Директно възпроизведените изказвания с дубитатив (а и с ренаратив) представляват вид възпроизведена реч, която се разполага между цитираната и непряката реч в континуума, изграден според степента на точност при предаването на чуждо изказване. Интересни са и наблюденията на авторката за „свободата“ по отношение на употребата на дубитатив в различни типове текст.

В заключение бих искала да подчертая значимостта на изследването върху дубитатива, представено от Красимира Алексова, за българската лингвистика. Това е първият цялостен научен труд, който включва описание на парадигмата и семантиката на дубитатива, както и контекстуалните употреби на формите и тяхната прагматична стойност. Оригиналният подход на авторката включва и представянето на мястото на дубитатива в типологичен план.

Заклучение

Въз основа на приносите на дисертационния труд, представените публикации и значимостта им за българската лингвистика убедено препоръчвам научното жури да присъди научната степен „доктор на науките“ в професионално направление 2.1.Филология (Български език – Съвременен български език) на Красимира Славчева Алексова.

14.09.2022 г.

доц. д-р Марина Джонова